

Lell. g.

A'
SOKAKAT TANÍTOTT
OKTATÓ,

~~3024~~

'S A' SZENVEDŐRET BÉSZÉDEIBEN FÖLEMELT
VALLÁS-SZOLGA,

ELŐMUTATVA

NÉHAI FŐTISZTELETŰ

BUDAY É'SAIÁS
UR',

A' TISZÁNTULI HELVÉTHITVALLÁSU EGYHÁZKERÜLET'
PÜSPÖKE', A' DEBRECZENI REFORM. EGYHÁZ' LELKI-
TANÍTÓJA', A' MAGYAR TUDÓS TÁRSASÁG' TISZTE-
LETBELI TAGJA', AZ ÉSZ- ÉS HIT TAN' TANÁRA',
TÖBB VÁRMEGYÉK' TÁBLABÍRÁJA'

VÉGTISZTESSÉGE' MEGADÁSAHOR

FÜSŰS ANDRÁS

*Debreczeni reform. pap által, Nyárhó' 16-dik
napján 1841.*

DEBRECZENBEN,
NYOMATOTT TÓTH LAJOS ÁLTAL.
1841.

116413/a

~~116829~~

VALLAS-SZOLGA

NYOMTATVA

NYHAJ FOTISZTLETT

BUDAY KATALIN

UR.

Ki lehet nyomtatni

Debreczen Octóber 17-dikén 1841.

Márton József. mk.
mint Könyv-visgáló.

DEBRECENBEN

NYOMTATOTT TÖM LADOS ÁLLAI

1841

Bús hangon emelkednek hozzád nagy Isten! főhászaink. Koporsó zárja főpásztorunkat! nincs többé tudományos intézetünk egykori dicsekedése! nincs anyaszentegyházad' bölcs kormányzója! — Tudjuk Uram! hogy te adtad őt nekünk, te vetted el is őt mitőlünk, 's e' tudat enyhíti bánatunkat: engedj meg mindazáltal szent atyánk! ha szíveddel teremtett embereidnek fáj a' csapás, mellyet bölcsességed rájok bocsátott, 's fájdalmaikat panaszaikban buzogják ki.

Óh Uram! a' szomorúságot, melly szívünket elfoglalta, egyedül jóságod oszlathatja. Hozzád folyamodunk azért minden áldások' Istenéhez. Te magad hárítsd el szemeink elől keserveink' gyászsfátyolát, hogy téged, szenvedéseinkben is jó atyánkat láthassunk. Tölts szíveinkbe a' bánat helyett bizodalmat, melly szerint bölcsességedtől, jóságodtól jelen veszteségünk' kipótlását jó reménységgel kérhessük, várhassuk a' Jézus által Amen.

---

*Jób. 4:3, 4. Imé sokakat tanítottál, — —
a' nyomorúság alatt el esendőt a' te beszédid fel-
emelték.*

Mikor én a' közbánat' sohajtásai között, mely-
lyek itt jelenleg egy gyászos koporsó körül len-
genek, a' szent leczke' szavaiban fejezem ki
nagy halottunk iránt végtiszteletemet: kimon-
dottam a' tiszteletet, mellynél nagyobbbal ember
embernek nem adózhatik. *Tanítani sokakat,
fölemelni a' nyomorúság alatt elesettet* annyi,
mint — röviden, de erőteljesen szólva — em ber i
módon élni. Hiszen, az az ember, ki eszét szí-
vét embertársainak számára nemes munkásság-
ban tartja; már pedig, ki embertársait tanítja,
azoknak bajait enyhíti: az eszét és szivét
nemesen foglalatoskodtatja. 'S milly szerencsés
vagyok én a' köz érdekű szerencsétlenségben,
hogy e' szavakat nagyítás' gyanúja nélkül mond-
hatom el ezen gyászos koporsó mellett. Nem!
nem félek én a' hízeltés' gyanujától, ha néhai
főtiszteletű püspök Buday É'saiás ur' árnyé-

kához ekképen szólok: *Imé sokakat tanítottál, és a' nyomorúság alatt elesetteket a' te beszédid felemelték*; attól kell inkább tartanom, hogy az elhunyt nagy férfiúnak fénylő érdemei meg homályosodnak nyelvem' rebegő hangjai között. Megkísértem mindazáltal, — mertrám van bízva a' szomorú de magas kötelesség — elő mutatni a' sokakat tanított, és sokakat bajaikban megsegített férfiúnak rajzát, kérve kimélesteket, számolva nagybecsű figyelmetekre.

Sokakat tanítani — úgy látszik — minden jó embernek tehetségében vagyon; mert kiki az élet' neméből, mellyben működik, szerezhethetett ismereteket, tapasztalati adatokat, mikkel a' más életpályán járó ember nem bír, 's miket ez hasznára fordíthat. Alkalom a' tanításra elég van, mert tudatlanokkal, tévelygőkkel, az élet' útain nem ritkán találkozunk. Ugy tetszik mindazáltal, hogy e' nemes kötelesség' teljesítésében, a' mások' tanításában azok tehetnek, 's tesznek legtöbbet, kiket a' társaság a' tanítási szép és fontos pályára hívott meg. Az oskolai tanítóké, oktatóké a' nemes helyezet, mellyben ők igen *sokakat* taníthatnak. *Sokakat* tanítanak ők, mert a' tudomány' szövétnekénél, melly az ő kezeikben ég, nemcsak azok látnak, kik őket halgatták, vagy halgatják; nem is csak azon vidék' emberei, mellynek meghatározott köri-

ben a' tanítók dolgoznak: hanem azon emberi sajátságánál fogva, melly szerint — levetkezve a' lélek' nemes kincsei körül a' mindenkor kárhozatos egyedárúság' szennyeit — az átvett ismereteket másokkal közölni szeretjük és szoktuk, számba nem vehető tagokkal szaporodik meg az ő tanítványaiknak száma. Hogy a' tanítók, az oktatók *sokakat*, igen sokakat tanítanak: ez állítás' igazsága világossá leszen előttünk, ha az oskolák' természetébe beljebb tekintve, látjuk, miképen az oskola nem egyéb, mint rendszerezett raktára mind azon ismereteknek, mellyeket az emberek a' tapasztalás' tágas mezején elszórva találtak, 's eleitől fogva fölszedegettek. Ezen ismeretek immár, minthogy a' gyakorlati élet' szabad térééről hozattak be az oskolába, bár mennyire korlátoztassanak is az őket összefoglaló rendszerek által, eredeti szabad természetöknél fogva, az elzártság' rejtekében meg nem maradhatnak, hanem — ha szabad, úgy szólani — rugékonny elevenségöknél fogva kiömlenek ismét eredeti hazájokba, az élet' szabad mezejére. * A' kivezető csatornák a' tanítványok, kik a' tanítókhoz mint az ismeretek' tisztázó művészeihez közel állanak. Minthogy pedig a' tudományossági adatok, mellyek a' természet' tágas téréen elszórva hevernek, az oskolák' raktáraiban, mint fénysugárok' gyűl-

pontjaiban együtt tartózkodnak: önként követ-
 kezik, hogy — az összenézés, az összehason-
 títás könnyebbé tételvén az együtt, mint a'
 szórakozott létel által — az ismeretek az os-
 kolában műveltessenek, öregbítessenek, 's a' te-
 remtő elme által újabb fölfedezések tétessenek.
 Az ekkép' idomitott, tökéletesedett ismeretek
 kivitelvén már az élet' gyakorlati műhelyeire,
 számtalan kezek és elmék jönnek mozgásba fog-
 lalatosságba a' társaság elkülönzött köreiben,
 mellyek — a' nélkül, hogy ez sejdítettnek —
 mind az oskolában szállásoló ész' parancsára te-
 szik munkáikat. Ily előzmények után bátran áll-
 líthatjuk már, hogy az oktatók osztogatta tu-
 dományosság vezetí a' sík mezőkön dolgozó' ke-
 zeiket; az oskolában szerzett tudomány' fá-
 lyájánál bocsátkoznak le az emberek a' hegyek'
 sziklás barlangjaiba; a' tudományok ereje hajt-
 ja a' sík tenger' hajóit, ezeknek utasítása sze-
 rint forognak a' kézművesek' kezei, a' tudomány
 küldi a' törvényszékekbe az igazság mérlegeit,
 meghatározva a' vele testvér lelkiösmérettel az
 azokba vetendő terhek' súlyait; e' nevezi el a'
 mezőkön a' növények' hasznos, és kártékony
 nemeit; e' fejtegeti ki a' szívben az erkölcs' szép
 virágait, érleli gyümölcseit. — Mennyire kitá-
 gulva, kiterjedve látjuk már most a' gyakorlati
 élet' eleven határában a' tudományok' osztályait!

Mennyire megszaporodva találjuk a' tanítványokat, kik az oskolában csak kevés számmal gyűlhettek össze a' tudományok körül! Mennyi új tanítvány mozog, munkálkodik kívül az oskolák' falain! Mennyi haszon, mennyi áldás a' falak között ugyan, de még is az életnek tanító oktatóknak fáradozása után! — Nemes lelkű barátjai az emberiségnek érdemes oktatók! örüljetez magas hivatástoknak. Nagyjelentésű szavakká lesznek ti bennetek az elifázi szavak: „*ime ti sokakat tanítatok*“; értve e' szavak, hálára melegítik irántatok a' becsületes kebleket; értve e' szavak, megszárogatják munkáitok' veréjtékét; e' szavaknak hangzata képes lészen megkönnyíteni a' hantokat, mellyek koporsóitokra nehezülendenek, mert halhatatlanság zeng e' szavakban érdemeitekre.

A' másik nemes tulajdon, melly az embert tiszteletre méltóvá teszi, a' *szív' munkássága, melly által a' szerencsétlenek' bajai enyhíttetnek*. Van alkalom, — van számos alkalom! — arra is mindenki előtt, hogy a' nyomorultakat segítse, azoknak inségeit enyhítse; mert sok sahajok, esdeklő szavak hangzanak fel az élet szerencsésb sorsosaihoz a' siralom' sötét völgyéről. Vagynak gyámintézetek, mellyek a' könnyőreletes szívekhez szólnak. 'S találkoznak is nemes szívűek, kik a' Moses' szavajszerint meg-

*szegik kenyereket az éhezőknek, kik a' Jób' példajakint meg vigasztalják az árváknak és özvegyeknek szíveit, kik Jézus szavaikint az éhezőknek emi a' szomjuhozónak inni adnak, a' meztelene-
ket megruházzák, a' beteget meglátogatják: nem hibázom mindazáltal, ha a' szív' ezen nemes kötelességét, melly a' kereszt viselőik körül enyhítő szerekkel forgolódik, a' lelkitanítói hivatal' tulajdonának nevezem. Azért küldött engemet az
urnak lelke — idvezítőnk' ezen szavaiban van kimondva az evangyéliom' hirdetőinek nagy kötelessége — hogy a' szegényeknek az evangyéliomot hirdessem, hogy meggyógyítsam a' töredelmes szíveket, hogy a' foglyoknak szabadulást hirdessek, a' vakoknak szemeit megnyissam, és a' megromlottakat szabadon bocsássam. *)* Vagy-
nak, mint mondám, kívül a' lelkitanító' hivatala' határán is alkalmak, eszközök, mellyek a' nyomorúság' inségeit enyhítik. A' pénz' a' vagyon, a' kézi mesterségek, sőt nagy része a' tudományoknak, a' sokféle jótékony intézetek, a' polgári törvényszékek mind arra valók, hogy ezek a' szegényeket, az ügyefogyottakat vagy óltalmazzák, vagy bajaikból feloldozzák. Hanem ezek mind olly eszközök, mellyekből nagyobb része az emberi szenvedéseknek enyhületet, könnyebbülést nem vehet. Ugyanis az említett

*) Luk. 1, 18.

készületek csak kívülről fenyegető vagy kinzó bajok ellen védelmeznek. Ki nem tudná pedig, hogy sokszor belőlről is kell háborúságokat szenvednünk; 's ki nem érezte, hogy ezeknek mérge, mint a' nemzetekben a' belső lázzongás' tüze, sokkal kínosabb, károsabb, a' kívülről ostromló veszélyeknél? Egyik embernek kebelét a' hánykódó lelkiismeret szaggatja, másik' szívét fanyar bánat szorítja; egyiknek mejjét elfojtott sohajtásai feszítik, másiknak szemében a' szívet égető tűz, könnyüket olvaszt. Óh milly keserves, — azonban milly közönséges — az efféle fájdalom! Ki segít itt, ha az evangéliom' hirdetője nem segít? Ő az aggodalmas bűnösnek, midőn ez az Isten' igazságától retteg, megmutatja a' megengesztelt atya' kegyes arozát; midőn az elkeseredett szüle sirva kíséri gyermekét a' temetőkertbe, behívja ezt a' vallás' házába, 's megmutatja az elvesztett gyermekét, Jézustól visszanyert nainbeli anyát. Ha az árva szülei kidült gyámolát siratja, elébe állítja ennek az árvák' édes attyát. Ha a' párjától megfosztott özvegy szeretett társa után kesereg, előmutatja ennek az *özvegyeket tápláló és óltalmazó Istent* *) Jertek el annakokáért szenvedő embertársaim! jertek az evangéliom' hirdetőjéhez! enyhület' balzsama foly alá annak

*) Sölt. 146, 9.

ajakairól a' ti számotokra. Jertek el fájdalmas szívek és lelkek! nem lesznek itt hallatlanokká bús sohajtásaitok. Jertek el! nem neveti itt meg boldogtalan sorsotokat az irigység, nem neveli sérelmeiteket a' hideg szemre hányás. Jertek el az imádság' közönséges házába! jertek el a' hivatal' magános lakjaiba! nyitva állanak ezek mindenkor vérző sziveitek előtt. Azért van e' hivatal felállítva itt ott a' polgári társaság' téres határában, hogy mint a' széles tengeren ritkán elszórt termékeny szigetek, legyen az élet' tengerén hajótörést szenvedett szerencsétleneknek, elfogadója, biztos menedéke, megnyugtatója, táplálója.

'S im' ezen embert jellemző kettős pályán az ész'és szív' munkássága' rokon pályáján állott már ritka sikerrel és fénnel 47 éveken által néhai főtiszteletű püspök Buday É'saiás ur! — *Sokakat tanított ő*, sokakat! ha csak azokat akarnánk is számba venni, kik közönséges oktatása' 27 éveiben az ő ajakairól függtek. *Sokakat tanított!* ha hazaszerte elterjedt tudós munkálatainak közrehatását gondolóra vesszük. *Sokakat tanított*, ha meggondoljuk, hogy a' magyar haza' ezen közöttünk virágzó fő oskolája, roppant tudományosságával páros szorgalma által csaknem minden osztályokon át dolgoztatván, az ő idejében, 's nagy részint az

ő munkája által jelen fénypontjára emelkedett. Sokakat tanított ő! ha meggondoljuk, hogy az ismereteknek ő általa elszórt magvai kiszámíthatlan mennyiségű gyömölcsöket termettek hazánk' minden határaitban.

A' hivatal fokozatok is, melyekre érdemei emelték, tágult körű munkássága' eredményinek emlékezetes tanubizonyságai. Ő mint főpap nem csak maga orvosolta a' szív nyavalyáit: hanem kormányzata' terjedelmes határában fáradatlanul dolgozott azon, hogy a' szenvedők' a' szegények' számára tisztán osztogattassanak ki az evangéliom' gyógyszerei. Köztisztelet — környezte tekintélye szavak nélkül is rendet i-part hozott be kormányzati kerülete' egyházaiba; 's utóbbi éveiben, midőn testi gyöngékedései miatt falak közé záratnék, 's végre ágyba szegeztetnék, csak pusztá neve is hatást adott egyházi igazgatásának. Szóval, Buday É'saiást nagy befolyású tudós működései a' magyar tudományosság' egén első nagyságú csillaggá, kormányzása a' tiszántuli helvét hitvallásu egyházi-kerület drága kincsévé, papi szolgálata a' debreczeni reform. gyülekezetnek, oktatói hivatala az itteni anyaoskolának szilárd dicsőségévé magosították. El — eltűnt Buday testi szemek' láthatáráról: de őrzik sírját halhatatlan érdemei, őrzik nevét örök becsű tudós munkái;

örzik emlékezetét mind azoknak hálás keblei, kik ő tőle boldogítottak, ő tőle tanultak, őt ismerni tisztelni szerencsések lehetének. Mi kesergünk, mi gyászolunk, hogy a' köztiszteletű férfiut el kell élettársaságunkból bocsátanunk: de keserűségünk' gyászát némi öröme deríti azon tudat, hogy mi a' ritka férfiut huzamos évenken által közelebről miénknek nevezhetünk. — Óh szolgáljon neked is vigasztalásodra bánatos szívű özvegy! szolgáljon vigasztalásodra annak meggondolása, hogy az, kit mi mindnyájan tisztelünk, kit a' maradék poraiban is tisztelni fog, az érdemekkel tündöklött férfiú, az ég' kedvezéséből legközelebről leheté szived' kedves tulajdona. Te valál hivataloskodása' egész idejében — te valál terhes munkáinak könnyebbitője, te valál nevedő becsületének édesen résztvevő tanúja. Legyen, — óh legyen! a' mindenkor tiszta szeretet fűszerezte házassági éveiteknek' emlékezete — folyvásti boldogságtok ezen hív tüköre — legyen jelen szenvedeseidnek enyhítője. Borús vala ugyan páros élteteknek alkonya; borús! mert a' sokra telt esztendőök megszokták homályosítani a' halandó ember' tiszta örömeit; borús! — mert a' testet meghatott lelki erő munká' szánandó lankadást aléltságot hozza az egykor deli férfiú' erős tagjaira; 's im' a' lassanként homályosuló alkony

végre halál éjszakájává sötétedett, de enyhítő fényt deríthet erre házastársi hűséged, melyet legyőzve hajlott korod' legyőzve gyöngé egésséged akadályait, a' boldog emlékezetű férj' gyöngéd apolása által tanúsítottál. Az Isten, ki eddig erőtlenségedben erejét megdicsőítette, erősítsen meg ezután is! Találjon sebhedtt szived gyógyulást kedves férjed' közöttünk élő nagy emlékezetében, 's majd ha jobb hazába szived' kedveltjéhez átszólíttatol: folytasd égi boldogságban mostan megszakadt baráti örömeidet.

Ömöljön enyhület az égből, a' vigasztalás' kiapadhatlan forrásából az itt kesergő, ömöljön a' távollévő tisztelt úri felek' vérző sziveire! Közölje a' pásztorok' fő pásztor gazdag mértékben kegyelmét a' helybeli anyaegyházzal, 's ennek nagy érdemű, 's tekintetű előjáróival, kiknek szeretetében barátságában az idvezült lelkitanító békés menedéket, ápolást nyert vala. Száljon az idvezült püspök' főpásztori áldása a' tiszántúli helvét hitvallásu egész egyházi kerületre, ennek bölcs kormányzóira. Adjon a' minden jók' adója mindnyájunknak közérdekű vesztésünkért kárpótolást! Adj nekünk minden áldások' Istene! az ész' és szív' munkás embere helyett észszel, szívyel termékeny férfit. Amen.

